

CALIFORNIASELSKABET - OG DETS ULYKKELIGE SKJEBNE

Innledning

Vi som samler på aksjebrev er selvsagt klar over at det skjuler seg mye interessant historikk bak disse gulnede dokumenter. Selv er jeg meget opptatt av dette aspekt, det er kanskje hovedgrunnen til min store interesse for scripofilien. Til hovedauksjonen i Larvik høsten 2006 var det innlevert et gammelt aksjebrev, Californiaselskabet, fra 1850. Brevet pirret min nysgjerrighet, da jeg kjente til historien om det store gullrushet på denne tid, der borte. Dette måtte følgelig undersøkes nøyere, og etter å ha ”nøstet” litt, dukket en aksjebrevhistorie av de sjeldne frem fra glemselen.

Californiaselskabet etableres

Mot slutten av 1840 årene ble det funnet gull i fjellene nær San Francisco. Mye gull, og eventyrere fra hele verden søkte lykken der borte. Dette resulterte i store oppslag i pressen, også her på berget.

I Levanger var bergkandidat N.C. Tischendorf redaktør i byens eneste avis, Nordre Trondhjems Amtstidende, på denne tid. Han var sterkt angrepet av ”gullfeberen” og gikk med planer om å

ruste ut en stor ekspedisjon til California. Som avisredaktør greide Tischendorf å skape stor interesse for tiltaket, ”som vilde bringe store økonomiske fordeler både for deltagerne, og for landet som helhet”, som det het.

Farvemester Ole Eide, direksjonsmedlem i selskapet - Han har også signert på aksjebrevet.

I januar 1850 sendte Tischendorf og to andre Levangermenn, gårdbruker og kirkesanger Anton Finne, og farvemester Ole Eide ut en innbydelse til å danne et aksjeselskap, med formål å finansiere en ekspedisjon til California. Planen var å leie et skip til gullgraverfølget, og laste dette opp med bygningstømmer for salg i San Francisco. Utbyttet av gullgravingen skulle deles likt mellom aksjonærene, og ekspedisjonens deltakere. – Innbyderne unnlot heller ikke å nevne at en nordmann, Christian Poulsen, skulle ha brakt med seg hjem hele 12,000 spesiedaler etter en vellykket gulljakt der borte. De forespeilte videre at gevinsten raskt kunne løpe opp i flere tusen prosent av den innskutte kapital!!

Aksjetegningen gikk glatt. Det var nokk av folk som ønsket å gripe en slik sjanse til å bli rik i en fart, enten ved å grave gull selv, eller å heve flere tusen prosent av sine tegnede

spesiedaler!

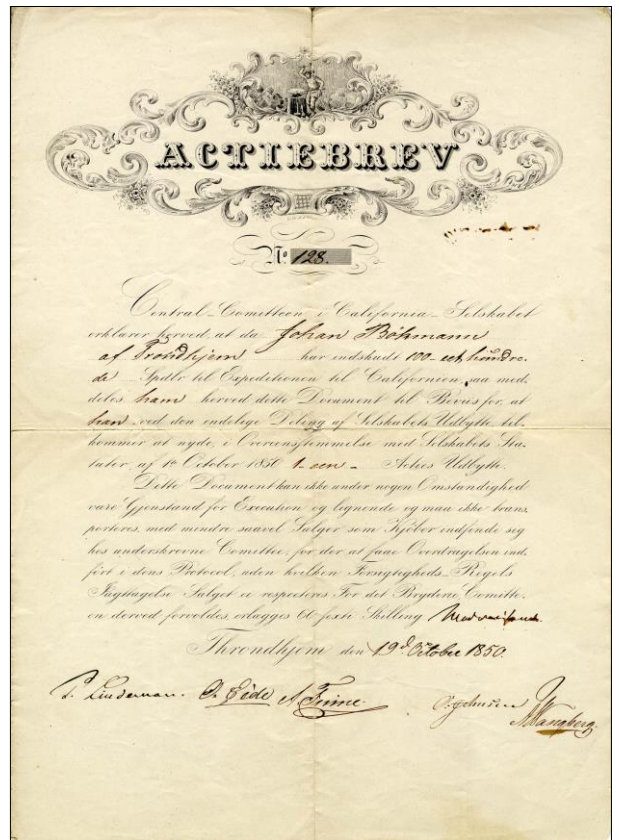
I løpet av våren og sommeren ble det avholdt to generalforsamlinger, og en komite under ledelse av Tischendorf la frem forslag til lover for selskapet.

Ved midtsommer var aksjekapitalen kommet opp i 16,000 spesiedaler, som ble ansett for å være en passe størrelse. – Siden aksjetegningen hadde gått over all forventning, gikk selskapet selv til innkjøp av ei seilskute, ”Sophie”, i stedet for å leie et fartøy. Dette kjøpet skulle senere vise seg å bli skjebnesvangert.

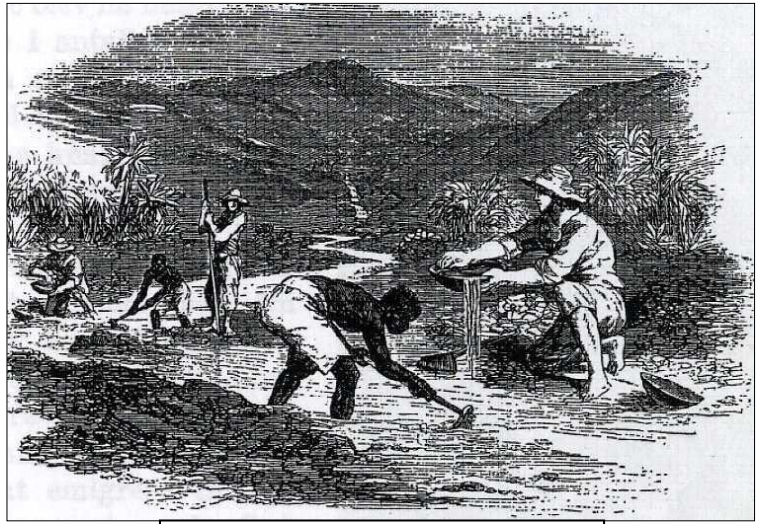
Avskjed – og reisen mot vest

Den 15 oktober 1850 kom ”Sophie” til Trondhjem for å ta gullgraverne om bord, og vel 10 dager etter lettet den anker med 106 passasjerer om bord. Det var ren høytidsdag i byen da gullgraverne reiste.

Ved bryggen hadde bortimot to tusen mennesker samlet seg for å være tilstede ved avskjeden. Bergkandidat Tischendorf, selv primus motor i foretaket, holdt en tale om bord over temaet ”Å skilles og møtes”. – En sang som dikteren Christian Monsen hadde forfattet, ble sunget. Sangen var rettet ”Til de til Californien bortdragende”. – Etter først å ha skildret sorgen ved avskjeden, blir tonen mer optimistisk, og vi tar med et vers som skulle beskrive hjemreisen etter endt ekspedisjon:

*”Naar saa vi har vundet den gyldne Frugt,
og engang i kommende Dage
Solen opstiger i Østen saa smukt
Og kalder til Norge tilbage,
Da drage vi atter mod Nord afsted
Og bringe til Hjemmet vor Vinding med”.*

Gullgraverlivet i California.
Skisse fra boka , ”Veien mot vest”.

Deretter tok gårdbruker og Direksjonsmedlem A. Finne avskjed med noen hjertelige ord, det ble avfyrt salutt fra skipet, og gitt svar fra land, ”hvorpå fartøiet for en svak kuling drog av sted, inntil det var kommet ut på fjorden, hvor vinden fylte seilene og jog skibet fremad så det snart forsvant for våre øine”, som det så prosaisk ble beskrevet i en avisartikkel.

På denne tid var ikke Panamakanalen bygget, og reisen var derfor planlagt å gå via Brasil, om Kapp Horn, og videre opp langs vestkysten av Syd Amerika, helt til San Francisco i California.

Tross stormfullt vær og en del sjøsyke blant passasjerene, gikk seilassen over Atlanterhavet bra.

Julekvelden befant eventyrerne seg på høyde med Madeira, og feiret dagen med julegrøt. De drakk god vin til, og utbrakte mange skåler!

Den 20 januar 1851 seilte man inn på Rio havn, der skipperen fikk skuta besiktiget. Han mente at den ikke holdt mål for langfart. Enden på visa var at ”Sophie” ble kondemnert, og måtte selges på stedet. Dette innbrakte kun 2.500 spesiedaler.

Californiafarerne blir kolonister

Oppholdet i Rio de Janeiro ble langvarig, og snart sto California-farerne overfor det sørgelige faktum at de ikke hadde midler til å fortsette reisen til det forjettede gull-landet. Det var ingen hjelp å få fra aksjonærene i Norge, Californiaselskabet led også skibbrudd da ”Sophie” ble kondemnert.

Situasjonen tok til å bli prekær for gulljegerne, og de fleste slo til da de fikk tilbud fra et tysk landkompani, Scrøder&Co., om å slå seg ned i Brasil som kolonister. Ca. 75 mann ble deretter skibet til provinsen Santa Catharina, der Scrøder&Co. disponerte store landeiendommer som tilhørte prinsen av Joinville.

Resten av ekspedisjonens deltakere ble spredt for alle vinder. Noen nyttet første høve til å vende hjem til Norge, dersom mulighet for skipsleilighet bød seg. – Andre holdt fast ved forsettet om å dra til California, og noen kom etter hvert frem på forskjellig vis.

Imens var de som hadde valgt å bli kolonister i Brasil, kommet i god gjenge. De brøt nytt land, sådde og plantet, og ble storlig forbauset over hvor villig og raskt alle ting vokste i det varme klimaet.

Men klimaet var ikke bare drivende, det var også usundt, og nordmennene var sterkt plaget av sykdom den første tiden. Etter få måneder var det allerede inntruffet flere dødsfall blant dem.

Bare få slo seg til i kolonien for godt. I løpet av et par år forlot ca. 60 nordmenn stedet. – Da en norsk prest, I. Crøger besøkte kolonien i 1854 nevnes 9 nordmenn ved navn, og i 1862 var det bare 7 stykker tilbake. De fleste av disse hadde giftet seg med brasilianske kvinner, og satt da forholdsvis godt i det, rent økonomisk.

Noen dro til California

Hvor det ble av alle som etter hvert forlot kolonien, er noe uklart, men de aller fleste reiste nok hjem, etter hvert som skipsleilighet bød seg. Andre derimot beholdt drømmen om California og det store gull-eventyret, og når muligheten dukket opp var de ikke sene om å reise.

En av disse var Levangermannen Theodor S. Støp. – Sammen med to andre nordmenn fra ekspedisjonen, fikk han plass på en amerikansk skonnert, og i januar 1852 ankom han San Francisco, hvor han utrustet seg for gullgraverlivet i Sacramento Valley. – Etter 8 måneder mottok familien hjemme i Norge et brev, hvor han fortalte at han allerede hadde spart 800 dollar, og hadde som mål å legge seg opp 1.000 til. – Da ville hans formue være så stor at han kunne returnere til Norge, og leve godt på den oppsparte kapital.

Og i 1854 returnerte han via New York til Christiania. Hjemover fra Christiania opplevde han å reise med den nylig anlagte Hovedjernbane til Eidsvoll.

Støp hadde hatt suksess som gullgraver, og avisene unnlot ikke å nevne at han hadde gitt bort en del «gullnuggets» til sine venner «over there».

Noen få år senere kom tre andre gullgravere fra Californiaekspedisjonen hjem til Levanger. Også disse var rikt «dekorert» med tykke gullringer, brystnåler, klokker av gull og diverse andre kostbarheter i gull! Som vi ser, var det iallfall noen av Californiafarerne som ikke kom tomhendte hjem. Men dette var nok helst unntakene. De aller fleste vendte hjem fattige på «Gods og gull», men desto rikere på opplevelser!!

Kilder:

Norwegian migration to America, v/Theodore C. Blegen, 1931
Veien mot vest, v/Ingrid Semmingsen, 1942
Levanger kommunes hjemmeside
Aksjebrev selv